

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Iustitia Et Iure ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

9 Quid sit [...]πιείκεια seu æquitas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

in affectu quidem parit inquietudinem & superuacaneas curas, semper in craftinum sollicita. nam vt Ecclesiastica s. dicitur, *Auarus non implebitur pecunia*. In affectu autem interdum impellit vt vim proximo inferas; (vt faciunt fures & raptores) interdum vt dolo utaris, vt sæpe fit in contractibus: qui dolus, si committatur simplici verbo, erit *fallacia*; si additum fuerit iuramentum, erit *perurium*. Si verò committatur in opere, vel id fieri circa rem aliquam, & erit *fraus*; vel contra personam, & dicitur *proditio*. Ex quibus etiam patet, prædictas filias ex auaritia oriri secundum rationem causæ finalis: impellit enim auaritia ad ista peccata, sicut intentio ad electionem. omnia enim ista sunt ex inordinato affectu pecuniæ vel retinendæ, vel acquirendæ: vnde cum in moralibus finis habeat rationem principij, modus iste nascendi propriè est moralis.

Quale peccatum.

Aduerte tamen, et si hoc vitium dicatur capitale, non tamen idcirco putandum semper esse mortiferum; sed tunc solum, cum propter diuitias consequendas, vel retinendas, paratus fuerit aliquod præceptum obligans sub mortali, violare.

61 Profusio.

Profusio, Aristoteli *avaritia*, aduersatur liberalitati, tum defectu in opibus conferendis, tum excessu in erogandis: prodigus enim dat quibus non oportet, vt histrionibus, adulatoribus; vel plusquam oportet, vt cum magnis expensis facit quæ paruis fieri possunt; vel in res frivolas multa expendit. hoc tamen vitium per se non est nisi veniale, quia homo est dominus suæ pecuniæ, & pecunia ex infimis bonis, estque minus quam auaritia. Primò, Quia est vicinior liberalitati. Secundò, Prodigus est utilis multis; auarus nec sibi nec aliis prodest. Tertiò, Quia facilius emendatur. His accedit, quòd auaritia sit ignominiosior, cum per eam homo se faciat mancipium pecuniæ, rei infimæ: vnde Cicero quodam loco ait, *nihil esse tam angusti tamque parui animi, quam amare pecuniam*.

Per se est veniale. Est minus peccatum quam auaritia.

62 Aliquando est mortiferum.

Potest tamen profusio esse peccatum mortale, Primò, Ratione finis, si ad finem referatur in quo est peccatum mortale. Secundò, Ratione effectus; cum quis se reddat impotentem ad soluendâ debitam, vel quando, vt profusè expendat, omittit elemosinas in casu extremæ vel grauis necessitatis. Tertiò, Ratione offensionis proximorum. Quartò, Ratione peculiaris obligationis expendendi superflua in pias causas. sic profusio ex bonis Ecclesiasticis est peccatum mortale. Denique sæpe profusio est causa auaritiæ: qui enim multa profundunt, cum opes non sint ipsis inexhaustæ, coguntur malis artibus, auarique modis aliunde conquirere, vt fomenta vitio profusionis suppeditent. hinc plerumque fit, vt qui sunt in quibusdam profusi, in aliis sint auari, parum vel nihil pauperibus erogando, & iniquè corrogando vt profusionem continuant. Exempla habemus in multis mercatoribus & Nobilibus. vide Aristotelem 4. Ethicorum cap. 1. sub finem.

Profusio & auaritia sunt mutua signa.

D V B I T A T I O I X.

Quid sit pietas seu aequitas.

D. Thomas quaest. 120.

63 Quid sit.

Pietas est quando aliquid agitur contra verba legis, eò quòd bonum commune, vel ratio virtutis, vel certè ratio maioris boni, id postulet.

cum enim leges vniuersaliter proponantur, & regulæ vniuersales multas patiantur exceptiones; sæpe casus incidunt, in quibus malum esset verba legis sequi; v. g. lex sit, *Depositum esse reddendum*: accedit autem vt quis gladium depositum repetat causa pugnandi cum inimico; non est parendum verbis legis, sed contrâ faciendum. hoc igitur est officium huius virtutis, quæ Græcis *ἐπιείκεια*, Latinis *aequitas* dici potest. Item lex sit, *Nemo inuentus transcendat*: incidit casus, vbi nisi inuentus transcederem, hostis urbem capiet: aequitas iubet facere contra verba legis. Idem dicendum de lege ieiunij, audiendi Sacri, confitendi, & aliis innumeris. nec solum in positiuis, sed etiam in naturalibus quibusdam generaliter expressis locum habet, vt rectè Caietanus qu. 120. art. 1. docet; vt, *Non occides*, *Depositum reddes*, &c. Secus si lex naturalis consideretur propriè, nempe cum illis circumstantiis, cum quibus habet legis naturalis rationem: sic enim in omni casu seruanda, tamquam per se iusta & recta. vnde nullam *ἐπιείκεια* admittit. Hac ratione dicitur hæc virtus esse *directiua & correctiua* legum, quando ob suam vniuersalem expressionem deficiunt à recto, vel repugnant maiori bono; quia inclinat vt contra verba legis agatur, idque ob altiore quamdam considerationem. vnde patet, quando quis eximitur per dispensationem à lege, hanc virtutem non habere locum; quia non est opus correctione legis, cum non cesset eius obligatio ob vniuersalitatem.

Est directiua legum & correctiua.

64

Iudicium, quo dirigitur hæc virtus, vocatur *Gnome*; sicut iudicium, quo diriguntur ea quæ sunt secundum verba legis, vocatur *synesis*; vt dictum est supra lib. 1. cap. 2. de Prudentia, dub. 3. *Synesis* enim secundum D. Thomam, est iudiciū rectum de rebus agendis, ductum ex consideratione verborum legis & finis proximi, quem lex respicit. v. g. esse hodie mihi ieiunandum, quia Ecclesia præcipit, vel quia caro castiganda, & subijcienda spiritui. quòd si ieiunium grauiter læderet valetudinem; *gnome* ex altioris principij consideratione iudicat verba legis non esse hinc seruanda, sed esse comedendum; nempe ex eo, quòd lædere valetudinem, sit contra charitatem sui, & impediatur obsequium Dei vel proximi; quæ cum sint maioris momenti, quam id quòd legislator in sua lege intendebat, cessat obligatio verborum legis.

Gnome est iudicium.

Synesis alicuius virtutes.

Petes, Vtrum aequitas sit vna aliqua virtus?

An sit vna virtus.

Respondeo, Valdè probabile est, non esse vnam virtutem à reliquis distinctam, vel saltem talem virtutem non esse necessariam. ratio est, quia *aequitas* in omni genere legum, & in omni materia virtutum locum habet, & non respicit vnam rationem formalem; (sicut obedientia, quæ vbique inuenitur debitum præcepti; & iustitia legalis, quæ debitum cuius erga Rempublicam) sed diuersas rationes honesti (ob quas à verbis legis recedit) in diuersis materijs, imò in diuersis casibus circa eandem legem inuenitur: quod ex prædictis exemplis est percipiendum. nam legem illam de manibus non transiliendis, non seruat hoste imminente, ex affectu boni communis: depositum negat, ex affectu iustitiæ vel charitatis proximi: legem ieiunij non seruat, ex affectu charitatis sui, vel proximi, vel obsequij diuini, quod est religionis: aliquando etiam ex affectu iustitiæ erga proximum; vt si non possit aliter reddere debitum vxori, vel soluere creditoribus. Itaque cum virtus speciem contra-

65 Valad probabile est non esse.

contrahat ex obiecto, cuius affectu operatur, & hoc obiectum sit valde varium, & diversorum generum, perspicuum est, aequitatem quoque ad varias virtutes pertinere. Confirmatur, quia quando lex propter suam generalitatem offensura esset aliquam virtutem, nobis eius verba sequentibus; illa virtus sufficiens est vt contra verba legis honeste agamus, modò prudentia adfit quæ dirigat, vt ex prædictis exemplis colligitur: ergo nõ est opus ad hoc aliqua peculiari virtute appetitus, sed solum prudentiã, quæ ostendat, legis verba in hoc casu huic vel illi virtuti aduersari; ac proinde tali modo & sine contrã agendum: quæ prudentia multis deest, vel ob scrupulos, quibus impliciti, verbis legis ita perstringuntur, vt rationes altiores, ob quas in hoc vel illo euentu sequenda non sint, expendere nequeant; vel ob iudicij tenuitatem.

Singula
virtutes
vt habeant
rationem
aquitatis.

66

Obiectio.

Ex his sequitur, singulas virtutes habere rationem aequitatis, quatenus contra verba legum ex affectu propria honestatis operantur, ac proinde non distingui aequitatem à singulis, nisi ratione.

Dices Primò, Aequitas respicit correctionem legis: atqui hæc est vna quædam ratio obiectiua. Secundò, Aristot. 5. Ethic. cap. 10. dicit, *æquum esse quoddam iustum & melius quam iustum legitimum; esse enim correctionem iusti legitimi. Item aequitatem esse quædam iustitiam, & iustitia legali meliorem:* hoc autem non potest dici de quavis virtute.

Respons.

Respondeo ad Primum: *Correctio* legis propriè fit per prudentiam vel gnomen, quæ est pars prudentiæ, & regula huius virtutis. Dicitur autem fieri per hanc virtutem, tum quia fit per regulam qua hæc virtus dirigitur, tum quia opus huius virtutis repugnat verbis legis, & ita ipso opere lex corrigitur. vnde non est necesse hanc virtutem accipere speciem ab hac correctione; quia non ideò facit opus vt legis verba non seruet, aut vt legem corrigat; sed propter aliam rationem honesti, quæ cogit à verbis legis recedere; quæ ratio varia esse potest.

67

ad 2. et 3. quibus.

Ad Secundum: *Æquum* est quoddam Ius seu iustum, quia est conforme menti legislatoris, quæ est legis anima, vel potiùs altior quædã lex, quam ipsis verbis contineatur. vnde etiam est melius quàm *Ius legitimum*; quia altiore finem respicit. *legitimum* enim Ius, verbis legis & proximo legis fine continetur. *æquum* verò continetur sola mente legislatoris, & altiore finem habet. vnde etiam est correctio Iuris legitimi: nam Ius legitimum prætermittitur, vt aequitatis ratio seruetur; hic tamen finis altior non est vnius rationis: vnde nec vnã constituit virtutem. Simili modo *æquitas*

est quædam iustitia; quia satisfacit menti legislatoris; estque melior iustitia legali, si iustitia legalis accipiat pro ea, quæ solum satisfacit legi semper. melius enim est sequi mentem legislatoris secundum altiore finem, quàm sequi verba secundum finem inferiorem. Si autem *iustitia legalis* accipiat generatim pro virtute, quæ satisfacit verbis legis, vel menti legislatoris; sic aequitas est pars iustitiæ legalis; vt rectè diuus Thomas art. 2. ad 1. explicat.

Sed ex his non sequitur, esse vnã virtutem secundum Aristotelem; quia neque iustitia legalis Aristoteli vna virtus est; sed omnis virtus, quatenus legi satisfacit, vt supra lib. 2. cap. 1. dubitat. 3. ostensum.

His tamen addo, Sicut obedientia constituitur vna virtus, quæ respicit præceptum seu legem, maxime verbis expressam: ita *æquitatem* posse statui vnã virtutem, quæ respiciat tacitam legislatoris mentem; quæ est, vt in certis euentis non agatur secundum verba legis, sed secundum dictamen altioris finis: nam in omni materia virtutis potest quis hac consideratione legem corrigere, & contra verba legis honeste operari, vt menti legislatoris obtemperet. sicut enim per se honestum est præcepto expresso Superioris se conformare; ita etiam per se honestum est, tacitè menti Superioris se conformare, quando verba legis non sunt sequenda. Hoc modo videtur intelligendus diuus Thomas, qui *æquitatem* vnã virtutem statuit, & præfert iustitiæ legali, quæ verbis legis obtemperat. vbi etiam per *iustitiam legalem* videtur intelligere obedientiam. Eodem modo potest explicari Aristoteles. Iuxta hunc modum *æquitas* definiti potest, virtus inclinans ad recedendum à verbis legis, quando ob vniuersale bonum deficit à recto, vt intentioni legislatoris nos accommodemus. Fatendum tamen est, quando aequitate vti mur, & à verbis legis recedimus intuitu altioris considerationis, nos id non facere principaliter vt nos menti legislatoris accommodemus; (quamuis eo motiuo vti possimus) sed ne aliam virtutem offendamus. vnde supra dixi, præter virtutes particulares non esse distinctam virtutem (quæ vocetur *ænèxia* seu aequitas) necessariam. sed quamuis necessaria non sit, est tamen utilis, vt quis etiam illo motiuo operetur.

Ex quibus pater, hanc virtutem eodem ferè modo iustitiæ annexam esse, quo obedientiã; quia sicut hæc satisfacit legi & præcepto, eius verbis se conformando; ita illa satisfacit intentioni, à verbis legis recedendo.

Hac dicta sint de Iustitia & Iure, & virtutibus illi annexis:
& ita finis esto libri secundi.